

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

Možnosti uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce ve vybraném regionu

Bakalářská práce

Autor: **Petra Zárubová**

Vedoucí práce: Ing. Kateřina Tomšíková

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Možnosti uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce ve vybraném regionu

vypracoval/a samostatně a použil/a jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědom/a, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědom/a, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědom/a, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....

(podpis autora)

V.....

dne.....

Poděkování

Velmi děkuji Ing. Kateřině Tomšíkové za pomoc, ochotu a připomínky při vedení této práce.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na možnosti uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce v regionu Rakovník. Jedná se o analýzu názorů žáků ZŠ praktické a Praktické školy dvouleté, a také jejich učitelů. Cílem práce bylo na základě zmapování trhu práce ve vybraném regionu a získaných informací zjistit, jaké jsou možnosti těchto osob a zda je z jejich strany zájem o další uplatnění. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá uvedením a vysvětlením pojmů, které souvisí s danou problematikou. Praktická část řeší analýzu situace osob se zdravotním postižením prostřednictvím individuálních hloubkových rozhovorů. Na základě zjištěných informací jsou navržena vlastní doporučení pro zlepšení situace těchto osob v uplatnění na trhu práce v daném regionu.

Klíčová slova

trh práce, nezaměstnanost, osoby se zdravotním postižením, jejich pracovní uplatnění, sociální problém, chráněné dílny

Abstract

Bachelor thesis is focused on the possibilities of persons with disabilities in the labor market region of Townsville. It is an analysis of the views of primary school pupils practical and convenient two-year schools and their teachers. The aim of this work was based on the mapping of the labor market in selected region and acquired information to find out what are the possibilities of these people and whether their parties interested in other applications. The work is divided into two parts. The theoretical part deals with the introduction and explanation of terms related to the issue. The practical part addresses the analysis of the situation of persons with disabilities through individual in-depth interviews. Based on the information they are designed own recommendations for improving the situation of these people in the labor market in the region.

Key words

labor market, unemployment, persons with disabilities, employment, social issue, sheltered workshops

Obsah

1	ÚVOD	7
2	CÍLE A METODIKA	8
2.1	Cíle práce.....	8
2.2	Metodika.....	8
3	PŘEHLED ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	9
3.1	Pracovní trh a jeho význam	9
3.1.1	Práce a její význam pro člověka.....	9
3.1.2	Nezaměstnanost.....	10
3.2	Definice postižení	11
3.2.1	Kategorie osob se zdravotním postižením.....	11
3.2.2	Integrace osob s postižením.....	15
3.2.2.1	Inkluze versus integrace.....	15
3.2.2.2	Lidský faktor integrace.....	16
3.2.3	Speciální potřeby lidí s postižením.....	17
3.3	Výchova a vzdělávání	18
3.3.1	Profesní příprava mládeže se zdravotním znevýhodněním.....	18
3.3.2	Subjektivní a objektivní determinanty života s postižením.....	19
3.3.3	Život s postiženými.....	20
3.4	Zaměstnávání občanů zdravotně postižených podle zákoníku práce a předpisů o zaměstnanosti	21
3.4.1	Úloha úřadu práce při zaměstnávání osob se zdravotním postižením.....	21
3.4.2	Zaměstnavatel a jeho povinnosti.....	22
3.4.3	Podpora vytváření pracovních míst.....	24
3.4.3.1	Chráněné dílny a jiné specifické pracovní příležitosti.....	24
3.4.4	Vznik a skončení pracovního poměru.....	26
3.4.5	Práva zaměstnanců se zdravotním znevýhodněním.....	27
3.4.5.1	Charta zaměstnaneckých práv pro lidi se zdravotním znevýhodněním.....	29
3.4.6	Odměňování zaměstnanců se zdravotním znevýhodněním.....	30
3.4.7	Výhody a příspěvky pro zaměstnavatele.....	31
3.4.7.1	Rozdělení příspěvků.....	31
3.5	Možnosti pracovního uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce	33
3.5.1	Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce.....	33
3.5.2	Význam práce a pracovní uplatnění lidí se zdravotním postižením.....	34
3.5.3	Nezaměstnanost osob se zdravotním postižením.....	35

4	PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE.....	36
4.1	Rakovnický region a jeho charakteristika.....	36
4.2	Zaměstnanost v rámci ČR.....	37
4.3	Zaměstnanost na Rakovnicku	37
4.3.1	Úřad práce Rakovník.....	37
4.3.2	Statistiky	38
4.3.3	Práce pro občany se zdravotním postižením	38
4.4	Vzdělávání OZP v Rakovníku	39
4.5	Chráněné dílny a organizace zaměstnávající OZP v regionu Rakovník	40
4.6	Vlastní šetření.....	41
4.6.1	Individuální rozhovory s žáky	41
4.6.1.1	Rozhovory se žáky s lehkým mentálním postižením – ZŠ praktická	41
4.6.1.2	Výsledky rozhovorů.....	42
4.6.1.3	Rozhovory se žáky se středně těžkým až těžkým mentálním postižením – Praktická škola dvouletá.....	44
4.6.1.4	Výsledky rozhovorů.....	44
4.6.2	Hlubkový rozhovor s učiteli školy	46
4.6.2.1	Realizace rozhovoru.....	46
4.6.2.2	Výsledky rozhovoru.....	46
4.7	Shrnutí.....	50
4.7.1	Shrnutí rozhovorů se žáky ZŠ praktická	50
4.7.2	Shrnutí rozhovorů se žáky Praktické školy dvouleté.....	50
4.7.3	Shrnutí rozhovoru s učiteli.....	51
5	ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	52
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
7	SEZNAM PŘÍLOH.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

1 Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala nejen proto, že mne osobně lidé s handicapem a jejich osudy zajímají, ale také z důvodu jejich uplatnění na trhu práce. Několik let žiji v Rakovníku, kde jsem se jako učitelka setkala s rodiči, kteří pracují s lidmi s postižením, a to především jako učitelé ve speciální škole. Měla jsem možnost navštívit chráněnou dílnu, kde byla vidět píle a práce právě handicapovaných lidí.

Problematikou osob se zdravotním postižením se již zabývaly například autorky Jitka Komendová, Eva Liberdová a Jarmila Pipeková.

Myslím si, že lidem s postižením je důležité věnovat pozornost, neboť díky svému handicapu mají ztíženou životní situaci, přesto mají stejná práva na uplatnění v životě jako lidé bez postižení. Jen je to pro ně mnohdy nemožné.

Velmi mne zajímalo, jak se žáci škol připravují na budoucí povolání, kam směřuje jejich cesta, na koho se obracejí a jak to zde v Rakovníku funguje – kolik je v tomto městě chráněných dílen, kolik ochotných zaměstnavatelů a jak se k situaci staví například také úřad práce.

Budu velmi ráda, pokud mne teoretické i praktické poznatky obohatí o podstatné informace a získám tak v této problematice přehled.

2 Cíle a metodika

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem bylo na základě poznatků, které byly získány zmapováním trhu práce ve vybraném regionu Rakovnicko a které zjišťovaly, jaké jsou zde stávající možnosti uplatnění osob se zdravotním postižením, navrhnout možná opatření ke zlepšení situace v uvedené oblasti. Dílčím cílem bylo shromáždit v teoretické části informace o problematice osob se zdravotním postižením, především z pohledu jejich pracovního uplatnění a provést jejich komparaci.

2.2 Metodika

Hlavní metodou byly individuální hloubkové rozhovory se žáky střední školy, kteří mají lehké a středně těžké až těžké mentální postižení, a rovněž s jejich učiteli. Další metodou pak bylo dotazníkové šetření s jejich učiteli. Na základě těchto informací bylo provedeno porovnání názorů obou skupin respondentů na vybrané otázky. Základní metodou v teoretické části byla obsahová analýza dostupné literatury zabývající se touto problematikou.

3 Přehled řešené problematiky

3.1 Pracovní trh a jeho význam

Pracovní trh je jakýsi prostor, ve kterém je - podobně jako výrobky a služby – kupována a také prodávána i práce. Jinými slovy lze říci, že „pracovní smlouvy a mzdy jsou směňovány za čas a kvalifikaci pracovníků“.

Trh práce řeší dva problémy:

- „systému produkce musí být nabídnuta pracovní síla v požadované struktuře
- pracovní síla musí být zaopatřena peněžními a sociálními prostředky“

Trh práce bývá spojován také s arénou, protože v něm (podobně jako právě v aréně) lidé soupeří o zaměstnání. Existuje však definice, která je formulována z opačného pohledu a která hovoří o pracovním trhu jako o mechanismu, ve kterém jednotlivá pracovní místa soupeří o pracovníky. „Tak jako dělníci usilují o to, aby našli zaměstnání, usilují zaměstnavatelé o to, aby našli dělníky“ (Mareš, 1994, s. 48)

„V ekonomice jako celku je trh práce převodovým mechanismem mezi procesy výroby (nabídky, tzn. tvorby statků) a spotřeby (poptávky, které dávají užití výrobních faktorů smysl a objektivizují ho). Práce je vynakládání výrobního faktoru, který se nakupuje.“ (Buchtová, 2002, s. 59)

Situaci na trhu práce lze monitorovat křivkou, podobně jako na kterémkoliv jiném trhu. I zde platí, že rovnováha nabídky a poptávky představuje rovnováhu samu o sobě. „Rovnováha na trhu práce je však provázena existencí nezaměstnanosti, která je od trhu práce neoddělitelná.“ (Buchtová, 2002, s. 64)

Práce a její význam pro člověka

V životě člověka zaujímá práce postavení, které nelze zastoupit – ať už jako podmínku jakési důstojné existence, tak i přínos materiálního prospěchu. Člověk s ní nabývá pocitu seberealizace a cítí se společensky užitečný. Neslouží tedy pouze k vykonávání služeb, výrobě statků atd., ale umožňuje nám vytvářet sociální kontakty, uzavírat přátelství, potkávat odlišné lidi aj. S její pomocí lze také získávat odborné kompetence. (Buchtová, 2002)

„V kontextu životní dráhy člověka práce určuje začátek i konec ekonomické aktivity.“ (Buchtová, 2002, s. 75)

„Práce zaujímá v životě každého člověka zásadní roli. Poskytuje prostředky k existenci, vede k určité nezávislosti, zprostředkovává smysluplné naplnění dnů, umožňuje sociální kontakt a rozvoj pracovních, sociálních i osobnostních kompetencí.“ (Friedmann, 2011, s. 113)

Za práci lze také považovat smysluplnou aktivitu (duševního i tělesného charakteru), která směřuje k určitému cíli a k vytváření hodnot, jejichž význam je společný pro jedince i celou společnost. (Novosad, 2009)

Dalo by se říci, že většina lidí nebere práci jako životní úděl, který je nutný, se kterým je třeba se smířit, sžít..., ale pracuje s uvěřitelnou samozřejmostí. Tato samozřejmost člověku přináší radost a saturaci. Avšak její skutečnou hodnotu člověk pozná až tehdy, když ji ztratí. A pokud tato ztráta trvá dlouhodobě, vytrácí se i spojení s realitou, člověk začne být nejistý, obává se budoucnosti, může dokonce začít pochybovat o svých vlastních schopnostech. (Buchtová, 2002)

Nezaměstnanost

„Nezaměstnanost představuje historicky i v současnosti jeden z nejsledovanějších a nejdiskutovanějších jevů tržních hospodářství. V ekonomii se za nezaměstnané považují osoby produktivního věku, které splňují dvě podmínky:

- a) nemají placené zaměstnání ani příjem ze sebezaměstnání, jsou dočasně uvolněny z práce a očekávají, že budou znovu zaměstnány;
- b) aktivně hledají práci a jsou ochotny do práce nastoupit.“ (Buchtová, 2002, s. 64-65)

Problematika nezaměstnanosti, stejně jako její existence a příčiny, jsou po dlouhá léta sledovaným problémem. Setkáme se s:

- **dobrovolnou nezaměstnaností**, která dává přednost volnému času před plněním povinností a konáním práce. Člověk dobrovolně nezaměstnaný obvykle mívá pracovní nabídky, ale přesto hledá dál – například místo, které je lépe finančně ohodnocené

- **frikční nezaměstnaností**, což znamená, že se lidé neustále pohybují mezi pracovními příležitostmi, pracovními místy a to z důvodů zániku firem, organizačních důvodů, stěhování lidí apod.
- **strukturální nezaměstnaností**, která postihuje některá odvětví či výroby
- **cyklickou nezaměstnaností**, která se odvíjí od cyklického poklesu ekonomiky (Buchtová, 2002)

3.2 Definice postižení

„Nový zákon o zaměstnanosti (č. 435/2004 Sb.) za osoby se zdravotním postižením považuje:

- a) Fyzické osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány **plně invalidní** (tyto osoby jsou považovány automaticky za osoby s těžším zdravotním postižením)
- b) Fyzické osoby, které byly „Rozhodnutím“ uznány **částečně invalidní**
- c) Fyzické osoby, které byly uznány **zdravotně znevýhodněné**“ (Leiblová a kol. 2005, s. 12)

Zdravotně postižení lidé žijí v mnoha světových částech i společenských úrovních. „Podle odhadů Mezinárodní organizace práce žije v současné době na celém světě přibližně 650 miliónů lidí se zdravotním postižením, z nichž 470 miliónů je v produktivním věku.“ (Komendová, 2009, s. 7)

Důsledkem nejrůznějších událostí, jako jsou konflikty spojené s válkou, dopravní nehody, přírodní katastrofy, úrazy pracovního charakteru, nemoci z povolání aj., stále přibývá osob se zdravotním postižením. Pokrok v medicíně hraje velmi důležitou roli, která umožňuje přežít, případně prodloužit život v případech, které by vedly ke smrti. Tento pokrok do jisté míry umožňuje také zapojení se do pracovního života. (Komendová, 2009)

Kategorie osob se zdravotním postižením

Tato kategorie je svou různorodostí velmi specifická (oproti ostatním znevýhodněným skupinám). Zahrnuje osoby s různými druhy smyslového,

mentálního anebo fyzického postižení. Tato postižení mohou být získána v dětství, v průběhu dospívání nebo v dospělosti, popřípadě jsou vrozeného charakteru. (Komendová, 2009)

➤ **Zrakové postižení (tyflopédie)**

Zrakově postižený není každý, u koho se projeví zraková vada. Většina lidí v průběhu života používá kontaktní čočky, případně brýle, které fungují jako dostatečná náprava jejich snížených zrakových schopností.

„Za osobu se zrakovým postižením (z pohledu tyflopédie) považujeme toho jedince, který i po optimální korekci (medikamentózní, chirurgické, brýlové apod.) má v běžném životě problémy se získáváním a zpracováváním informací zrakovou cestou (např. čtení černotisku, zraková orientace v prostoru atd.)“ (Slowík, 2007, s. 59)

„Zrakové postižení je velmi často způsobeno vrozenými zrakovými vadami (mohou být geneticky podmíněné, příp. zapříčiněné infekčním onemocněním matky v době těhotenství apod.). Později bývají častou příčinou zákaly (šedý – katarakta, příp. zelený – glaukom), nádory, následky úrazů nebo intoxikací, ale třeba také patologické změny sítnice (retinopatie) vyvolané například cukrovkou nebo cévním onemocněním.“ (Slowík, 2010, s. 64)

Většinou pro nás nebývá každodenním zážitkem potkat na ulici nebo jiném místě veřejnosti přístupném nevidomého člověka, ale také už to není vzácnost, ojedinělá situace. Někdy si ani nestihneme povšimnout lidí, kteří jsou „jen“ zrakově postižení a ne zcela nevidomí – vůbec to nemusí být na první pohled zřejmé a pokud se pohybují v prostředí, které velmi dobře znají a orientují se v něm, může nás toto setkání dokonce i překvapit. (Slowík, 2010)

➤ **Sluchové postižení (surdopédie)**

Především velikost sluchové ztráty a doba vzniku postižení jsou důležitými faktory u sluchového postižení.

„Sluchové postižení je následkem organické nebo funkční vady (resp. poruchy) v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center, příp. funkcionálně percepčních poruch.“ (Slowík, 2007, s. 72)

„Sluchové postižení může být způsobeno vadou v kterékoli části sluchového ústrojí – tedy v oblasti *vnějšího ucha* (boltec, zvukovod), *středního ucha* (bubínek, středoušní kůstky) nebo *vnitřního ucha* (tzv. hlemýžď neboli kochlea, a také Cortiho orgán); poškozen může být i sluchový nerv nebo příslušná centra v mozku.“ (Slowík, 2010, s. 77)

➤ **Vady a poruchy řeči (logopedie)**

Neboli narušená komunikační schopnost – netýká se pouze mluvené řeči, zahrnuje také mimoverbální prostředky, netradiční komunikační kanály a v neposlední řadě i její grafickou formu. Tyto vady a poruchy jsou především problematikou logopedie. (Slowík, 2007)

Typicky lidský prostředek vzájemného působení je právě mluvená a psaná řeč, každá jiná možnost interakce je svým způsobem znevýhodňující – člověk se pak může snadno cítit i mezi svými blízkými jako cizí člověk, jako cizinec. (Slowík, 2010)

➤ **Tělesné postižení (somatopedie)**

Většina lidí si představí – v souvislosti s tímto pojmem – osobu s berlemi anebo na vozíku. Patří sem však i dlouhodobá oslabení zdravotního rázu, která se nemusí navenek vůbec projevit. Přesto mohou působit, oproti očekávání, větší znevýhodnění.

„Okruh zájmu somatopedie zahrnuje osoby s postižením hybnosti (tělesně postižené), dlouhodobě nemocné a zdravotně oslabené.“ (Slowík, 2007, s. 97)

Tito lidé tvoří - kromě oblasti celé populace - i v oblasti zdravotně postižených poměrně velkou a neméně různorodou skupinu. Počet těchto osob je odhadnut na 3-4% celkové populace.

Tělesná postižení lze zaznamenat v mnoha různých podobách ať už vrozeného anebo získaného narušení tělesné stavby a celistvosti. Jedná se například o rozštěpy (čelistní, retní, páteřní), chybějící končetiny, případně jejich části (vrozené vývojové vady, amputace důsledkem závažných onemocnění anebo úrazů) a různé deformace částí těla, páteře aj. – mohou se odrazit ve vzhledu člověka a tím jej velmi narušovat. Jsou viditelné na první pohled, vyvolávají tak poměrně výrazné postižení a to tím, že v očích ostatních lidí poznamenávají negativně obraz o postiženém a způsobují mu řadu problémů také v oblasti hodnocení sebe sama a sebepojetí.

Velmi časté je pohybové omezení, lze se s ním setkat ve většině případů. (Slowík, 2010, s. 31-33)

➤ **Mentální postižení**

Člověka v běžné populaci nejspíš nečiní žádný jiný druh postižení tak zvláštním a odlišným jako právě postižení tohoto charakteru. Lidé bez handicapu často dokonce nevědí, jak tyto jednice nazvat, tak o nich hovoří, jako o „duševně nemocných“, o „bláznech“ apod. Vžít se do situace osob s tímto postižením anebo si tento stav představit? Prakticky nemožné. Lze se na chvíli stát neslyšícím (zacpat si uši), nevidomým (zavázat oči), sednout si na ortopedický vozík a vyzkoušet si zdolat překážky, ale nelze žádným způsobem napodobit situaci člověka s mentálním handicapem. (Slowík, 2007, s. 109-114)

„Mentální postižení a duševní onemocnění jsou zvláštní fenomény, které nejenom v očích veřejnosti, ale dokonce i v legislativních a jiných důležitých dokumentech mnohdy významně splývají, ačkoli rozhodně nejde o totéž.“ (Slowík, 2010, s. 45)

Toto postižení lze popsat jen velmi obtížně – projevy jsou individuální, těžko se dají zobecnit, a co se týká škály jeho příčin, ta je velmi různorodá. Vcelku jasně jsou však vymezeny základní klasifikační kategorie a to na intenzitu postižení a období, kdy vzniklo. (Slowík, 2010)

➤ **Poruchy učení**

„Poruchy učení jsou nejčastějším druhem znevýhodnění, které zařadí dítě do kategorie integrovaných žáků, resp. žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Slowík, 2007, s. 123)

Jelikož tyto poruchy nejsou viditelně spojeny s projevem ve vzhledu anebo chování a v minulosti nebyly prakticky rozpoznávány, mnoho lidí dnes o jejich existenci pochybuje.

„Specifické poruchy učení bývají označovány také jako vývojové a projevují se nejzřetelněji v průběhu výchovy a vzdělávání v dětském věku. Název těchto poruch vychází ze skutečnosti, že jejich jednotlivé projevy vystupují na povrch především při osvojování a používání školních dovedností, jako je například čtení, psaní, počítání, a to navzdory normální úrovni inteligence, používání přiměřených a

osvědčených vzdělávacích postupů a metod a rovněž dostatku příležitostí ke vzdělávání.“ (Slowík, 2010, s. 127-128)

Dnes jsou tyto poruchy již známým fenoménem. Setkáváme se s nimi jako rodiče u svých dětí anebo jejich spolužáků, v neposlední řadě i jako učitelé, kdy se musíme naučit s žáky s těmito poruchami adekvátně a profesionálně pracovat.

➤ **Poruchy chování (etopedie)**

„Poruchy chování jsou charakteristické takovými projevy jedince, které se vymykají přiměřenému chování dané věkové a sociokulturní skupiny.“ (Slowík, 2007, s. 135)

Jinými slovy lze říci, že se jedná o problémy spojené s přizpůsobivostí k běžnému sociálnímu prostředí, s respektováním autorit a přijímáním pravidel společenského soužití. Nezanedbatelný počet osob se zdravotním handicapem tvoří i osoby, u kterých došlo ke vzniku postižení v průběhu zaměstnání. (Komendová, 2009)

Integrace osob s postižením

„Integrace je plným začleněním a splynutím osoby s postižením se společností. Předpokládá samostatnost, nezávislost jedince, jenž vyžaduje zvláštní ohledy nebo přístupy ze strany přirozeného prostředí.“ (Novosad, 2009, s. 21)

Inkluze versus integrace

Inkluze

Tento pojem vychází z odlišné situace, především ve školství v angloamerickém regionu. Najdeme zde řadu alternativ, jsou založené na jakémsi partnerském vztahu učitel-žák, je zde patrná volnost. Neklade se takový důraz na zvládnutí velkého množství poznatků všeobecného charakteru. Na co je naopak kladen důraz větší, je osvojení praktických aplikací učiva a orientace na žákovo nadání.

Každé handicapované dítě je umístěno do běžné školy mezi zdravé spolužáky a to bez ohledu na jeho postižení. Zda handicapované dítě zvládne učivo daného ročníku v plném rozsahu, není vůbec rozhodující, rozhodující je, zda při jeho zařazení převažují pozitiva (sociální a emoční zisk pro něj i jeho spolužáky). Není to proto výhoda, o kterou by dítě muselo usilovat, kterou by si muselo zasloužit. Je to jeho právo.

Inkluzi napomáhají kvalitní pomůcky (kompenzační a edukační), postoje veřejnosti, pomoc osobního asistenta nebo asistenta učitele, bezbariérové prostředí aj. Jako podporu inkluze lze vymezit i nižší počty žáků na třídě.

V případě, že se zjistí, že dítě touto běžnou školní docházkou jakkoli trpí, nerozvíjí se..., umístí se do speciálního zařízení, domácí péče anebo stacionáře. Dříve ne. (Novosad, 2009)

Tento postoj spočívá v přesvědčení, že všichni lidé jsou si rovni jak ve svých právech, tak i v důstojnosti. Osoby s handicapem jsou stejně jako lidé bez postižení zapojovány do všech běžných činností a není třeba používat žádných speciálních postupů ani prostředků. (Slowík, 2007)

„Inkluze je nikdy nekončící proces, ve kterém se lidé s postižením mohou v plné míře zúčastňovat všech aktivit společnosti stejně jako lidé bez postižení.“ (Slowík, 2007, s. 32)

Integrace

V tomto případě je to spíše naopak – handicapované dítě nejprve navštěvuje nějaké speciální školské zařízení, poté je přeřazeno do běžné školy (pokud se rodině i odpovídajícím odborníkům zdá, že by ji mohlo zvládnout).

Integrace ani inkluze nestojí proti sobě při řešení problémů handicapovaných lidí, jejich metodické postupy se spíše vzájemně prolínají a doplňují. (Novosad, 2009)

V souvislosti se zdravotně znevýhodněnými lidmi je pojem integrace dnes už velmi známý, jen po stránce obsahové mu stále můžeme obtížně porozumět. Dalo by se říci, že je takto označována socializace, a to její nejvyšší stupeň. (Slowík, 2007)

„Slovo integrace má řadu významů – v oblasti speciální pedagogiky tento pojem chápeme jako *spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin.*“ (Slowík, 2007, s. 31)

Lidský faktor integrace

I přesto, že dochází k pokroku v oblasti léčebných postupů, možností a péče, a k zavádění nových metod, nedochází k poklesu počtu osob zdravotně

znevýhodněných. Dalo by se říci, že situace je spíše opačná. A to nejen vlivem devastace životního prostředí, ale i novými formami civilizačních chorob.

Naše společnost – ač je to smutné – není na integraci občanů se zdravotním postižením připravena. Závažnou situací, která se promítá do všech oblastí života lidí s handicapem, je izolace a jejich diskriminace. (Novosad, 2009)

„Proces maximálně možného zplnomocňování k zacházení s vlastním životem a integrace lidí s handicapem do společenského dění je nemyslitelný bez prazákladního lidského činitele, jehož funkci lze zjednodušeně definovat ve třech rovinách:

- a) **Společenská:** každý z nás bude připraven na koexistenci se spoluobčany s postižením, zbavíme se falešného soucitu a budeme se vzájemně respektovat.
- b) **Profesně – systémová:** postupné omezování ústavní péče a preferování péče v rodinách, domovech, stacionářích a specifických komunitách. Je třeba trvale získávat podporu resortu práce a sociálních věcí a resortu školství.
- c) **Personálně – profesní:** šablonovité vidění, intolerance a předsudky nepatří do moderní demokratické společnosti a v boji proti nim sehrává hlavní úlohu informovanost, otevřenost a předpojatost.“ (Novosad, 2009, s. 81-82)

Speciální potřeby lidí s postižením

Nabízí se zde otázka, zda lidé s postižením vůbec mají nějaké speciální potřeby?

Je pravda, že ve spojení s handicapovanými lidmi známe pojmy jako: „specifické potřeby“, „zvláštní potřeby“, „speciální potřeby“ aj. Ale i postižení lidé mají stejné potřeby jako lidé ostatní. Vystihuje to také hierarchie potřeb člověka podle Maslowova, která platí pro *každého*.

Potřeby lidí jsou součástí naší přirozenosti, rozdíl najdeme pouze v tom, jak může daný jedinec tyto potřeby uspokojovat. Člověk s jakýmkoliv zdravotním znevýhodněním může v určité míře pomoc potřebovat, může potřebovat podporu. Není to žádná *zvláštní* potřeba, jsou to jakási opatření, která mohou zpřístupnit možnosti k realizaci či naplnění běžné a zcela přirozené potřeby člověka. (Novosad, 2009)

3.3 Výchova a vzdělávání

Nikomu nemůže být odmítnut základní právní atribut, a to právo na vzdělání a informace. Možnosti běžných, specializovaných a integrovaných škol se postupně rozšiřují a tím poskytují jedincům s handicapem odpovídající vzdělání. Naším cílem by mělo být usilování o zařazení žáků se znevýhodněním mezi žáky, kteří nejsou žádným handicapem omezeni a docházejí do běžných škol. K tomuto je však zapotřebí snížení počtu žáků na jednoho vyučujícího učitele; dále je třeba mít odpovídající vybavení, podpůrné služby moderního charakteru a také citlivé a kvalifikované pedagogy a vychovatele.

Je zřejmé, že pokud se podaří zařadit co nejvíce žáků s postižením mezi zdravé vrstevníky, povede to ke zvýšení jejich sebevědomí, budou ctižádostivější a jejich spolužáci o nich nebudou mít zkreslený obraz. (Novosad, 2009).

Profesní příprava mládeže se zdravotním znevýhodněním

„Každý jedinec má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu (čl. 26 odst. 1 z. č. 2/1993 Sb.). Profesní volba musí počítat s požadavky na danou profesi, nároky na výkon povolání a předpoklady k dlouhodobému vykonávání profese. Je nutné posoudit vhodnost, přiměřenost povolání ve vztahu k postižení, prognóze a možnosti uplatnění spolu s pracovním potenciálem a neméně důležitá je dostupnost přípravy na povolání.“ (Liberdová, 2010, s. 12)

Každý postižený jedinec musí brát v potaz faktory, které z jeho znevýhodnění vycházejí. Velký vliv na výběr povolání má nejen stupeň postižení, ale i jeho typ, společenské zvyky, prostředí a v neposlední řadě také nabídka možností přípravy. (Liberdová, 2010)

Některá povolání jsou vyloučena právě daným postižením. Znevýhodnění je komplikace, se kterou je třeba se vyrovnat. Nejde jen o to, že volba budoucího povolání je vlastně daleko složitější než u mládeže bez znevýhodnění, ale profesní role je mnohdy i omezená – nejedná se o výběr, ale o přijetí jakési varianty, která je dostupná. (Liberdová, 2010)

Závěrem bychom mohli říci, že člověk s postižením je vlastně znevýhodněn dvakrát: 1) zdravotním stavem i náhledem společnosti, 2) svými nedostatky v sociálních

dovednostech. Aby jedinec s handicapem obstál v konkurenci na trhu práce, je nezbytnou podmínkou kvalitní vzdělání, rehabilitace a získávání dovedností na poli sociálním. (Liberdová, 2010)

Subjektivní a objektivní determinanty života s postižením

Přibližně každý desátý občan žijící na území České republiky má nějaké závažné postižení nebo zdravotní omezení (zdroj Český statistický úřad – průzkum v roce 2007). Determinanty, které ovlivňují život lidí se zdravotním omezením, můžeme rozdělit na subjektivní a objektivní, přičemž některé z nich lze změnit, jiné ne a je možné je pouze nahradit nebo postupně vyřadit jejich negativní působení. Je třeba také uvést, že většina činitelů má smíšený charakter, jejich následky se prolínají a skládají. (Novosad, 2009)

Subjektivní determinanty

„Mezi subjektivní činitele ovlivňující život s postižením patří:

- zdravotní stav a omezení, která z něho vyplývají – chronické onemocnění nebo již trvalé zdravotní postižení, jež není možné plně terapeuticky zvládnout, a které zásadním způsobem ovlivňuje lokomoci, mobilitu, vnímání a komunikativnost, chápání, emocionalitu, chování a jednání jedince
- osobnostní rysy jedince dané souhrnem vrozených dispozic i ovlivněné učením (působením rodiny, školy, komunity a společnosti)
- vlastní sebehodnocení ve vztahu ke zdravotnímu znevýhodnění a k reálným možnostem dosahování životních cílů
- schopnost zvládnout nepříznivou životní situaci, která je dána zejména charakterovými vlastnostmi, volní a motivační složkou osobnosti
- vnější vlivy, na nichž je jedinec závislý, tedy rodina či osobní zázemí a užší sociální prostředí – komunita“ (Novosad, 2009, s. 18-19)

Tyto činitele poznamenávají život člověka se zdravotním omezením velmi podstatným způsobem a mají vliv na tom, jak úspěšný bude proces socializace. Lze je však ovlivnit jen v omezené míře. (Novosad, 2009)

Objektivní determinanty

„Mezi objektivní činitele, na osobě s postižením méně závisující, řadíme:

- společenské vědomí, přetrvávající předsudky, postoje k postižené populaci
- vztahy k lidem, jež jsou nositeli postižení a k němu se přidružujícímu stigmatu
- stav životního prostředí, který posuzujeme z hlediska:
 - podílu na četnosti výskytu postižené populace vlivem stavu životního prostředí a jeho působení na patogenezi člověka
 - přímého vlivu na existenci a život těchto lidí (zvláště toxicitu prostředí, změny klimatu, urbanizaci krajiny, vlastní životní prostor a v něm existující technické, dopravní, komunikační či architektonické bariéry)
- sociální politiku, tedy vztah státu ke znevýhodněným lidem
- vzdělávací politiku, tedy úroveň zprostředkování výchovy, vzdělání a profesní přípravy lidem se zdravotním postižením
- politiku zaměstnanosti, tedy vůli a možnost vytvářet pracovní místa a zabezpečit tak využití nadání a schopností lidí s handicapem
- sociální služby, tedy takové služby, které budou adresně, adekvátně, eticky a důstojně uspokojovat potřeby lidí s postižením a kompenzovat tak omezení nebo překážky, jež vyplývají z konkrétního typu zdravotního znevýhodnění“ (Novosad, 2009, s. 19-20)

Smyslem neustálé péče o občany sociálně znevýhodněné (kvůli jejich handicapu) je vyvážený, odborně způsobilý a přiměřeně citlivý přístup k těmto činitelům a to vše z důvodu, aby se zlepšily společenské vztahy, postoje, názory a eliminovaly se negativní dopady na sociální skupinu. (Novosad, 2009)

Život s postiženými

Rodinná situace se členem zdravotně znevýhodněným je velmi nestandardní ve všech směrech a také pro všechny její členy. Po narození dítěte se závažnou vadou nebo poruchou prochází rodina velmi těžkou krizí, která se může rovnat úmrtí

jednoho ze členů. Musí řešit mnoho otázek, pracovat na změně svých fantazií, rozhodnutí a v neposlední řadě se také vyrovnat s novými zážitky, kterých není málo. (Slowík, 2007)

„Reakce rodiny v takové situaci prochází několika fázemi:

- a) **fáze šoku a popření:** zhrouť se naděje a očekávání, rodina někdy odmítá uvěřit diagnóze a její nezvratitelnosti
- b) **fáze akceptace a vyrovnání se s problémem:** rodina se učí přijímat skutečný stav věcí a postupně se vyrovnává s realitou
- c) **fáze smíření a realismu:** uvědomění si skutečnosti vede k jejímu přijetí, k realistickému náhledu na životní situaci a především na osobnost dítěte, jeho možnosti a předpoklady z hlediska realistické prognózy dalšího vývoje“ (Slowík, 2007, s. 34)

3.4 Zaměstnávání občanů zdravotně postižených podle zákoníku práce a předpisů o zaměstnanosti

V pracovním procesu mají lidé s handicapem stejná práva a povinnosti jako jiní pracovníci. Vzhledem k jejich zdravotnímu stavu a postavení v sociální oblasti je ovšem zákoník práce v několika ustanoveních protěžuje. Pokud je u občana rozhodnuto o jeho zdravotním handicapu, neznamená to, že není způsobilý k vykonávání práce, jedná se pouze o omezení s přihlédnutím právě k jeho zdravotnímu stavu. Pokud chce ovšem tento občan uzavřít pracovní poměr, musí mít kvalifikovanost k právním, povinnostem a k pracovním činnostem. V souladu s § 28 zákoníku práce má zaměstnavatel právo požadovat po zdravotně znevýhodněném občanovi před nástupem do práce vstupní lékařskou prohlídku. (Leiblová a kol., 2005)

Úloha úřadu práce při zaměstnávání osob se zdravotním postižením

„Při zaměstnávání osob se zdravotním postižením hrají svou úlohu i úřady práce. Ty podle zákona o zaměstnanosti uplatňují tyto kompetence:

- poskytují zaměstnavatelům zastávajícím více než 50 % zaměstnanců se zdravotním postižením příspěvek
- ukládají zaměstnavatelům povinnost obsazovat volná pracovní místa vymezená pro občany se zdravotním postižením pouze těmito občany
- poskytují poradenské, informační a další služby o volbě povolání
- zabezpečují přípravu pro pracovní uplatnění a po jejím absolvování vhodné pracovní uplatnění občanům se zdravotním postižením
- vyžadují od zaměstnavatelů seznamy pracovních míst vhodných pro tyto občany
- zabezpečují pracovní rehabilitaci
- vedou evidenci uchazečů o zaměstnání se zdravotním postižením (identifikační údaje, omezení v možnostech pracovního uplatnění, o pracovní rehabilitaci atd.)
- zřizují a spravují výcviková střediska pro občany se zdravotním postižením.“ (Pipeková, 2006, s. 297)

Zaměstnavatel a jeho povinnosti

„Na povinnosti zaměstnavatelů k zaměstnávání osob se zdravotním postižením a k vytváření potřebných pracovních podmínek pro ně nový zákoník práce odkazuje v § 237 z. č. 262/2006 Sb. na zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., § 67 až 84.

Zaměstnavatel je povinen vzhledem k osobám se zdravotním postižením:

- označovat u míst, která oznamuje úřadu práce (dále jen ÚP), pracovní místa vyhrazená pro tyto osoby,
- informovat ÚP o volných pracovních místech, která jsou pro ně vhodná,
- rozšiřovat možnost jejich zaměstnávání tím způsobem, že individuálně přizpůsobí pracovní místa a pracovní podmínky, a vyhrazovat jim pracovní místa,
- spolupracovat s ÚP při zajišťování pracovní rehabilitace,

- vést evidenci vyhrazených pracovních míst (§ 80 z. č. 435/2004 Sb.),
- zabezpečovat absolventům odbornou praxi, která vede k získání zkušeností a dovedností pro výkon práce (§ 229 odst. 1 z. č. 262/2006 Sb.),
- zřizovat chráněné dílny a místa (§ 103 odst. 5 z. č. 262/2006 Sb.) pro zaměstnance se zdravotním postižením, které nelze zaměstnat za pracovních podmínek, které jsou obvyklé,
- přijmout opatření, která jsou nutná k tomu, aby osoba se zdravotním postižením měla k zaměstnání přístup, jinak by se jednalo o nepřímou diskriminaci při uplatňování práva na zaměstnání (§ 4 odst. 6 z. č. 435/2004 Sb.),
- zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců (zaměstnavatel s více než 25 zaměstnanci) (§ 81 z. č. 435/2004 Sb.)“ (Liberdová, 2010, s. 17-18)

„Legislativně stanovené povinné kvóty pro zaměstnávání osob se změněnou pracovní schopností ovšem zatím nepodporují natolik motivaci zaměstnavatelů, kteří by výrazně pomáhali řešit situaci znevýhodněných osob na trhu práce.“ (Leiblová a kol., 2005, s. 39)

„Každá organizace, firma, podnik nebo instituce zaměstnávající více než 25 osob v řádném pracovním poměru má povinnost zaměstnávat čtyři procenta lidí se zdravotním postižením z celkového počtu všech zaměstnanců. Splnění tohoto „povinného podílu“ mohou organizace řešit i náhradním plněním, tzn. odběrem výrobků nebo služeb od organizace zaměstnávající více než 50 procent pracovníků s postižením, nebo odvodem finančních prostředků státu (na podporu aktivní politiky zaměstnanosti.)“ (Novosad, 2009, s. 47)

Zaměstnavatelé se obávají nejrůznějších předsudků a překážek, pokud budou zaměstnávat handicapované lidi, a tak raději zaplatí peněžní pokutu do rozpočtu státu. Tímto způsobem ale vůbec nepomáhají k vytváření jejich pracovních příležitostí. I proto mají lidé se znevýhodněním velmi početné místo mezi nezaměstnanými. (Leiblová a kol., 2005)

Podpora vytváření pracovních míst

„Kromě rodin, škol, upravených či chráněných pracovišť, domovů-ústavů sociální péče a dalších zařízení se problém seberealizace týká především tlaku společnosti na vztah zaměstnavatelů k zaměstnávání spoluobčanů se zdravotním handicapem.“ (Novosad, 2009, s. 46)

Stát podporuje ty zaměstnavatele, kteří nabídnou pracovní příležitosti osobám zdravotně znevýhodněným a tím se tedy chystají investovat do nejrůznějších úprav stavebního charakteru, nakupovat pomůcky, stroje či jiné vybavení. Z toho vyplývá, že náklady související s vybudováním i provozem společensky žádoucích pracovních příležitostí jsou z větší části financovány z prostředků státu. (Novosad, 2009)

Chráněné dílny a jiné specifické pracovní příležitosti

Chráněné dílny

Mimo práce za specifických podmínek na klasických pracovištích jsou také příležitosti k práci pro zdravotně znevýhodněné možné v chráněných dílnách a dílnách pracovní terapie. (Novosad, 2009)

Různé pohledy:

- „Chráněnými dílnami a chráněnými pracovišti se rozumí pracoviště provozovaná právnickými nebo fyzickými osobami, kde pracuje přes 50 procent občanů se zdravotním postižením, kteří by se na otevřeném trhu práce uplatnili jen velmi těžko nebo vůbec. Práce probíhá v menších kolektivech, většinou na zkrácený úvazek a měla by zohledňovat zdravotní omezení zaměstnanců. Občanům náleží mzda a vztahují se na ně všechna práva a povinnosti zakotvené v zákoníku práce a zákoně o zaměstnanosti.“ (Novosad, 2009, s. 50-51)
- „Pracoviště zaměstnavatele vymezené na základě dohody s úřadem práce a přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Průměrný roční přepočtený počet zaměstnanců se zdravotním postižením v chráněné dílně musí činit nejméně 60 %.“ (Leiblová a kol., 2005, s. 47)

- „Podle § 76 je chráněná dílna pracoviště zaměstnavatele, rovněž vymezené na základě dohody s úřadem práce. Toto pracovní místo musí být provozované po dobu nejméně dvou let.“ (Friedmann, 2011, s. 114)

Na počátku 90. let 20. století se staly chráněné dílny významným úkazem v oblasti možností pracovního sebeuplatnění osob s handicapem. Dnes ale můžeme říci, že již mají toto období rozkvětu zdárně za sebou. Mezi představy o vyváženém pracovním začlenění handicapovaných lidí totiž nepatří práce bez konkurence, navíc v odloučeném prostředí podobně postižených, a ještě za spíše symbolickou mzdu. Není dobré podceňovat význam takové práce, ale převážně se jedná o terapeutický prostředek a dobré využití času, který není jinak naplněn. Bohužel v mnoha případech tento způsob spíše uzavře pracovní potenciál u lidí, kteří by se jinak na trhu práce uplatnili mnohem lépe.

Rozlišujeme chráněné dílny dvojího charakteru – 1) možnost přípravy na otevřený trh práce, 2) zaměření na trvalé uplatnění právě v dílně. U nás v republice je chápána chráněná dílna jako forma uplatnění na pracovním trhu v konečném měřítku, za hranicemi však tvoří mezistupeň přechodu k umístění v běžném pracovním prostředí. (Liberdová, 2010)

„Občany, kteří pracují v chráněných dílnách, lze rámcově rozdělit do tří, často se překrývajících, skupin:

- **lidé s omezenými pohybovými schopnostmi:** člověk s tělesným postižením je omezen v praktické fyzické činnosti, ale pokud si osvojí přiměřené dovednosti a akceptuje reálnou škálu hodnot, aspirací a vzorů, může být jeho život zcela spokojující a pro společnost přínosný
- **lidé s mentálním postižením:** tedy klienti se zřetelným úbytkem rozumových schopností – lehká až střední mentální retardace, Downův syndrom, kombinovaná postižení i získané ztráty mentálních schopností (např. některé stavy po závažných úrazech nebo onemocnění mozku). Po zácviku jsou tyto lidé většinou schopni jednodušších prací pod nedirektivním vedením
- **lidé s psychiatrickými diagnózami:** jejich stav je přes dosaženou stabilizaci velmi proměnlivý, nemohou nést psychické nároky běžného pracovního

zařazení a trpěli by samotou a nepodnětným prostředím, pokud by byli trvale pouze doma, v sociální izolaci“ (Novosad, 2009, s. 51-52)

Jiné specifické pracovní příležitosti

V zemích spadajících do Evropské unie se mimo již zmíněné chráněné dílny rozrůstají a podporují podniky, které označují jako „sociální firmy“. Velmi těsně souvisí s družstevním podnikáním, ale oproti družstvům nerozdělují získané finance mezi členy, ale podporují pracovní podmínky a osobní i profesní rozvoj zaměstnaných osob s postižením. Tyto firmy bývají podporovány ze zdrojů veřejnosti a starají se o její správu. (Novosad, 2009)

Jedná se například o podporované zaměstnávání, kdy je klientovi nabídnuto souhrnné řešení, ať už se jedná o zprostředkování vhodného zaměstnání anebo nejrůznější podpůrné služby, které s tímto úzce souvisí. Vše vede k tomu, aby se klient zvládnul úspěšně zapracovat, zvládal obtížně pracovního poměru a dokázal si také zaměstnání dlouhodobě udržet.

Bývají také zřizovány ergoterapeutické dílny, které mají nejrůznější zaměření – výtvarné, řemeslné aj. Nabízí se zde rozvoj psychomotoriky a socializace. Jedná se především o jakousi krizovou pracovní realizaci pro osoby těžce postižené, pro které je prozatím jiná pracovní příležitost uzavřená. (Slowík, 2007)

Vznik a skončení pracovního poměru

Vznik pracovního poměru s handicapovanými je shodný s ostatními občany. Zakládá se zpravidla pracovní smlouvou a zaměstnavatel může určovat zkušební dobu i pracovní poměr na dobu určitou, aniž by bylo zapotřebí písemné žádosti předem. (Leiblová a kol., 2005)

„Ukončení pracovního poměru probíhá bez souhlasu úřadu práce (ÚP):

- ***zrušení pracovního poměru ve zkušební době*** – zrušit pracovní poměr ve zkušební době (pokud je platně – písemně sjednaná) mohou obě strany. Zaměstnavatel nemusí přihlížet při zrušení pracovního poměru ve zkušební době k pracovní neschopnosti občana ani k těhotenství, ani ke zdravotnímu postižení

- *konec pracovního poměru dohodou* – bez vyjádření ÚP
- *při okamžitém zrušení pracovního poměru* – podle § 53 zákoníku práce se souhlas ÚP nevyžaduje. Co lze považovat za porušení pracovní kázně zvlášť hrubým způsobem, nelze paušalizovat pro všechny zaměstnavatele. Jde například o porušení vnitřních předpisů zaměstnavatele, kde je takové porušení vymezeno“ (Leiblová a kol., 2005, s. 18)

Souhlas ÚP není třeba ani u vedlejších pracovních poměrů či dohod konaných mimo pracovní poměr.

Práva zaměstnanců se zdravotním znevýhodněním

V demokratické společnosti není přípustné omezovat mezinárodně uznávaná lidská práva. Jedná se například o právo na život, svobodu apod. Tato práva se vztahují na každého a to bez rozdílu.

Jiná situace je v případě národních legislativ, kdy systémy práv daných zemí jsou k lidem s postižením odlišně ochotné. Jako příklad můžeme uvést u nás v ČR institut omezení neboli zbavení způsobilosti k právním úkonům, týkající se například jedinců s těžkým mentálním postižením – nejsou tedy schopni samostatně a zodpovědně právně jednat. (Leiblová a kol., 2005)

Nejprve se zaměříme na práva všech zaměstnanců:

a) Právo na uspokojivé pracovní podmínky

„Je garantováno čl. 28 Listiny. Práva na uspokojivé pracovní podmínky se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které je upravují.“ (Komendová, 2009, s. 121)

Toto právo je přiznáno všem zaměstnancům. Zda vykonávají práci v zaměstnaneckém poměru anebo jiném pracovněprávním vztahu, není rozhodující. Tento pojem je velmi obecný a není možné z něj vydedukovat míru ochrany, která by měla být zákonem pro zaměstnance zajištěna. Jinými slovy lze říci, že pracovní podmínky, které jsou uspokojivé pro jednu skupinu zaměstnanců nebo zaměstnance, nemusí být uspokojivé pro jinou skupinu či jiného zaměstnance. Rozdíl se může objevovat v regionech anebo v oblasti profesí. (Komendová, 2009)

b) *Právo na spravedlivou odměnu za práci*

„Toto právo je stanoveno v čl. 28 Listiny. Stejně jako právo na uspokojivé pracovní podmínky je přiznáno pouze zaměstnancům.“ (Komendová, 2009, s. 125)

Tento pojem je poměrně obecný. Dalo by se mu rozumět jako taková odměň, která zajišťuje slušný život pro pracovníky a jejich rodiny, případně jim zaručí životní úroveň, která je uspokojivá. (Komendová, 2009)

- ***Právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci***

„Na rozdíl od práva na uspokojivé pracovní podmínky a práva na spravedlivou odměnu za práci náležejícím všem zaměstnancům, přiznává Listina toto právo pouze některým skupinám osob.“ (Komendová, 2009, s. 131)

Vedle zdravotně znevýhodněných se jedná o mladistvé osoby a ženy. Přitom není povinnost, aby se tyto osoby nacházely v postavení zaměstnance.

Ustanovení, která platí pro ostatní zaměstnance, se vztahují i na osoby se zdravotním znevýhodněním. Pokud je zdravotní stav zaměstnance narušen, zaměstnavatel nesmí připustit, aby zaměstnanec vykonával práce, které nesmí a práce, které svou náročností neodpovídají jeho možnostem a zdravotní způsobilosti. V takových případech je zaměstnavatel povinen převést zaměstnance na jinou práci. I poté však musí přihlížet na to, aby práce byla pro zaměstnance vhodná z hlediska jeho zdravotního stavu, ale také z hlediska kvalifikace. (Komendová, 2009)

Mezi práva zdravotně znevýhodněných osob patří:

c) *Právo na zvláštní pracovní podmínky*

„Toto právo zakotvuje čl. 29 odst. 1 Listiny. Kromě zdravotně postižených přísluší toto právo rovněž ženám a mladistvým. Listina ovšem nespecifikuje, v jakém ohledu mají být pracovní podmínky zdravotně postižených zvláštní.“ (Komendová, 2009, s. 134)

d) *Právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích*

„Toto právo je stanoveno čl. 29 odst. 2 Listiny. Přísluší pouze mladistvým a osobám zdravotně postiženým, nikoli ženám.“ (Komendová, 2009, s. 136)

➤ zvláštní ochrana v pracovních vztazích podle zákoníku práce

Dle novely zákoníku práce, která byla provedena zákonem č. 167/1999 Sb., s účinností od 1. října 1999, bylo zakázáno sjednat pracovní poměr na dobu určitou s osobami se změněnou pracovní schopností a s těžším zdravotním postižením. Odůvodněním bylo, aby se zlepšilo jejich postavení na pracovním trhu. Dosavadní úprava totiž nesměřovala k jejich ochraně, ale často měla naprosto opačný efekt. S těmito osobami zaměstnavatelé raději pracovní poměr nesjednávali vůbec, vyhnuli se tak řešení problémů spojeným se zákazem o sjednávání pracovního poměru na dobu určitou.

➤ zvláštní ochrana osob se zdravotním postižením podle zákona o zaměstnanosti

Za provedení tohoto práva lze považovat nejen zvýšenou ochranu související s jejich zaměstnáváním, což spočívá především v povinnosti ÚP věnovat větší starostlivost lidem, kteří se ucházejí o zaměstnání a jsou osobami s handicapem, ale také v povinnosti zaměstnavatelů zaměstnávat právě tyto osoby ve výši podílu, který je povinný. (Komendová, 2009)

Charta zaměstnaneckých práv pro lidi se zdravotním znevýhodněním

Jedná se o dokument, který platí ve Velké Británii a jiným pohledem vymezuje práva zaměstnanců s handicapem.

- 1) *„Právo žít nezávislý, aktivní a plný život v zaměstnanosti.*
- 2) *Právo na vybavení, pomoc a podporu nezbytnou k plnohodnotnému a produktivnímu životu v zaměstnanosti.*
- 3) *Právo běžně se účastnit plánování a řízení všeho, co se zaměstnáním souvisí, včetně zajištění rovnosti přístupů všeho druhu.*

- 4) *Právo získávat adekvátní příjem k překlenutí chudoby způsobené nezaměstnaností, jež je zaviněna postižením, tak, aby byly dostatečně zajištěny náklady spojené s ubytováním, stravou, oblečením a jinými nezbytnostmi standardního života.*
- 5) *Právo na smysluplnou (profesní či odbornou) přípravu a zaměstnání bez diskriminace nebo předpojatosti. Veškerá příprava i samo zaměstnání má zohlednit schopnosti jedince.*
- 6) *Právo na dostupnou dopravu i svobodu pohybu.*
- 7) *Právo na bezplatné a vhodné vzdělávání, které stimuluje osobní ambice a úspěšnost v zaměstnání.*
- 8) *Právo na komunikaci a získávání správných (pravdivých a aktuálních) informací a zaměstnání, které budou jedinci k dispozici prostřednictvím dostupného média.*
- 9) *Právo na legislativní zastoupení a naprostou ochranu prostřednictvím speciálního opatření v rámci příslušného zákona (obdoba zákoníku práce).*
- 10) *Právo určit si svoji vlastní budoucnost, právo výběru a konání rozhodnutí.*
- 11) *Právo na bezbariérové prostředí.*
- 12) *Právo na legislativní ochranu či obranu proti bezohledné diskriminaci související se zdravotním postižením.*“ (Novosad, 2009, s. 52-53)

Odměňování zaměstnanců se zdravotním znevýhodněním

„Od 1. ledna 2005 byla nařízením vlády č. 699/2004 Sb. naposledy zvýšena minimální mzda. Ta se vztahuje na všechny zaměstnance v pracovním nebo obdobném vztahu. Při čtyřicetihodinové týdenní pracovní době činí minimální mzda 42,50 Kč na hodinu a 7 185 Kč měsíčně.“ (Leiblová a kol., 2005, s. 22)

Od 1. ledna 2013 existuje jediná minimální mzda bez ohledu na zdravotní postižení. Jedná se tedy o 48,10 Kč na hodinu a 8 000 Kč měsíčně při čtyřicetihodinové týdenní pracovní době. (Finance.cz)

Od 1. ledna 2015 se sazba minimální mzdy opět zvýšila a to na 55 Kč za hodinu, tedy 9 200 Kč za měsíc. Opět se předpokládá čtyřicetihodinová týdenní pracovní doba. Sazba 48,10 Kč na hodinu a tedy 8 000 Kč za měsíc zůstává pro zaměstnance, kteří jsou poživateli invalidního důchodu. (MPSV, 2015)

Výhody a příspěvky pro zaměstnavatele

Zaměstnavateli, který zaměstnává přes 50% lidí se zdravotním znevýhodněním z celkového počtu zaměstnanců, je poskytován příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob (§ 78 odst. 1 z. č. 435/2004 Sb.). Výše příspěvku je měsíčně 0, 66 násobku průměrné měsíční mzdy za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku za každou zaměstnanou osobu s těžším zdravotním postižením (tj. měsíčně 12 158 Kč v roce 2006) a 0, 33 násobku za každou jinou osobu se zdravotním postižením (tj. měsíčně 6 079 Kč v roce 2006) (§ 78 odst. 2 z. č. 435/2004 Sb.). (Liberdová, 2010)

Rozdělení příspěvků

a) Příspěvky na zařízení pracovních míst pro občany se zdravotním postižením

- *společensky účelná pracovní místa* – zaměstnavatel je nově vytváří anebo vyměňuje pro jejich obsazení uchazeči o zaměstnání. Vše probíhá na základě dohody s ÚP a lze je obsadit pouze uchazeči, kteří jsou v evidenci ÚP a kteří se nemohou na trhu práce uplatnit jiným způsobem
- *příspěvky na nově zřízené místo* – v případě zřízení více než pěti pracovních míst je nutné doložit ÚP odborný posudek. Formy příspěvku na nová společensky účelná pracovní místa mohou být v podobě *návratné finanční pomoci, příspěvku na úhradu úroků z úvěru* anebo *jiné účelově určené příspěvky* (Leiblová a kol., 2005)

b) Příspěvek na vytvoření chráněného pracovního místa

Toto pracovní místo musí být provozováno nejméně dva roky a to ode dne, který byl sjednán v písemné dohodě s ÚP. Výše příspěvku může činit maximálně osminásobek pro osobu s handicapem a pro osobu s těžším zdravotním znevýhodněním maximálně dvanáctinásobek průměrné mzdy národního hospodářství (NH) za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku, který předcházel.

c) Příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů na chráněné pracovní místo

Úřad práce může také na základě písemné dohody, a to buď se zaměstnavatelem anebo osobou s handicapem, která chce být osobou samostatně výdělečně činnou, poskytnout příspěvek právě na částečnou úhradu nákladů na chráněné pracovní místo, jež je obsazeno právě osobou s handicapem. Za rok může příspěvek činit nejvíce trojnásobek průměrné mzdy v NH.

d) Příspěvek na vytvoření chráněné pracovní dílny

Jedná se o jiný druh podpory. Poskytuje ho také ÚP a to podle podmínek stanovující chráněnou pracovní dílnu. Tato dílna musí být v provozu nejméně dva roky ode dne, který byl sjednán v dohodě. Maximální výše příspěvku souvisí s průměrnou mzdou a činí osminásobek průměrné mzdy na každé pracovní místo pro osobu s handicapem a dvanáctinásobek této mzdy v NH pro osobu s těžším zdravotním znevýhodněním. Opět se jedná o první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku.

e) Příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů chráněné pracovní dílny

Tento příspěvek je umožněn zákonem a za rok může jeho výše činit maximálně čtyřnásobek průměrné mzdy v NH pro jednu osobu, která má zdravotní postižení a maximálně šestinásobek průměrné mzdy v NH pro jednoho zaměstnance, který je těžce zdravotně znevýhodněný.

f) Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením

Jedná se o nejvýznamnější formu pomoci ze strany státu. Podmínky jsou upraveny v ustanovení § 78 zákona o zaměstnanosti a uplatňovat jej mohou jen

zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají více než 50 procent osob zdravotně znevýhodněných a to ze všech svých zaměstnanců. Výše příspěvku se odvíjí od skutečných mzdových nákladů na zdravotně postiženého zaměstnance. Maximální výše tohoto příspěvku je od 1. ledna 2009 omezena na osm tisíc korun. (Komendová, 2009)

3.5 Možnosti pracovního uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce

Když mladí lidé se zdravotním postižením vyjdou školu, kterou jen velmi těžko hledali, a mnohdy to byla jejich jediná možná škola, kde se různě dlouho vzdělávali a připravovali na budoucí volbu povolání, se ptají: co dál? V průběhu dětství se o ně starali rodiče, škola poté řešila přípravu na povolání, ale jak to bude nyní, kdo se postará, aby našli svou životní šanci? Bude to úřad práce nebo například nejrůznější pracovníci agentur, které podporují zaměstnávání? Otázkou zůstává, co z toho je vhodnější. Mnoho z nich se potácí také s otázkami, zda jim k něčemu bude jejich úsilí, zda nezůstanou pouze v chráněných dílnách, zda se nezařadí do dlouhé řady nezaměstnaných a zda mají vlastně vůbec šanci. Šanci nalézt vhodné pracovní místo, své životní uplatnění, případně se vzdělávat dál. (Liberdová, 2010)

Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce

Zdravotně znevýhodnění lidé mohou své pracovní uplatnění nalézt na volném anebo chráněném trhu práce. U některých osob je však uplatnění na těchto trzích práce obtížné, ne-li nemyslitelné (vzhledem k míře jejich postižení) – pro tyto případy jsou vybudovány dílny. Jde o dílny sociálně-terapeutické.

„Tyto dílny spadají mezi služby vymezené v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (§ 67) a řadí se mezi služby sociální prevence (§ 53). Oblasti, na které je zaměřena podpora, jsou více vymezeny ve Vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách (§ 32).“ (Friedmann, 2011, s. 114)

Tyto dílny nejen, že podporují rozvoj pracovních kompetencí a návyků (osobní hygiena, péče o vlastní osobu aj.), ale ve velké míře se také podílejí v oblasti

nastolení jakéhosi denního rytmu, socializace, a mají význam ve smysluplném trávení dnů. (Friedmann, 2011)

Význam práce a pracovní uplatnění lidí se zdravotním postižením

Význam práce může být:

- a) **existenční a materiální:** jedná se o výrobu a vytváření produktů potřebných pro člověka, případně společnost
- b) **rozvojový a tvořivý:** rozvoj schopností člověka, jeho duše i těla; realizování představ tvůrčí cestou
- c) **kooperační a socializační:** návaznost na práci jiných lidí, spolupráce, tolerance, komunikace
- d) **estetický a kulturní:** produkty přetrvávající v povědomí jedinců i společnosti
- e) **relaxační:** odklonění od jednostranné zátěže, napětí; zároveň příležitost k citově obohacujícím činnostem – potěšení (Novosad, 2009)

Pracovní uplatnění je u jedinců s handicapem složitější – je zde vyšší pravděpodobnost, riziko nezaměstnanosti. Mladí lidé končící školu a nastupující na trh práce – zde je riziko velké, přesto u nás není uváděn počet zdravotně handicapovaných absolventů ve statistice úřadu práce.

Úřad práce poskytuje podporu, ta má však spíše startovní charakter a je krátkodobá.

Začlenění osob s handicapem do pracovního trhu spočívá v přípravách na škole, neméně důležitá je zde praxe. (Liberdová, 2010)

„Možnosti pracovního uplatnění jedinců se zdravotním znevýhodněním se nacházejí zejména:

- v integrovaném uplatnění na trhu práce
- v podporovaném zaměstnávání
- v chráněných dílnách“ (Liberdová, 2010, s. 16)

Nezaměstnanost osob se zdravotním postižením

„Mezi znevýhodněné osoby na trhu práce patří absolventi škol a mladiství, občané se zdravotním postižením, občané starší 50 let a příslušníci romské komunity.“
(Pipeková, 2010, s. 240)

Uplatnění osob se zdravotním handicapem je velmi složité a to z mnoha příčin. Jednou z nich je nedostačující kvalifikace a vzdělání. Chybí zde také systém, který by byl nejen propracovaný, ale také by navazoval na možnost návratu do běžného života, a to zejména pro tu část populace, která se stala zdravotně handicapovanou po úraze a je pro ni nemožné věnovat se zaměstnání, které vykonávala před úrazem. Čím déle je občan se zdravotním handicapem doma a pobírá nejrůznější dávky, tím více klesá jeho motivace a zájem o získání zaměstnání.

Pro osoby s nejnižším stupněm vzdělání je situace nejhorší – je zde patrné nejvyšší procento nezaměstnanosti. (Pipeková, 2010)

4 Praktická část práce

4.1 Rakovnický region a jeho charakteristika

Rakovnický okres se nachází ve Středočeském kraji, přesněji v jeho západní části. Jeho rozloha činí 896 km² a díky hustotě zalidnění (62 obyvatel na km²) a nejmenšímu počtu obyvatel (55 tisíc) je považován za nejméně osídlený okres v rámci kraje. Rakovnickému okresu připadá 83 obcí, jen tři z nich však mohou být nazývány městem – Rakovník, Nové Strašecí a Jesenice. Ostatní obce se člení na městyse (6) a vesnice (74).

Rakovnický region je známý v celé republice převážně díky chemickému a keramickému průmyslu; chemický průmysl se specializuje na výrobu prostředků na praní prádla a čištění domácností, keramický průmysl je reprezentován výrobou obkladových materiálů. Nachází se zde také kvalitní půda, která poskytuje dokonalé podmínky pro pěstování chmele a to s dlouholetou tradicí; dále písčité půda pro pěstování brambor a obilí. Velmi atraktivní je aktivní turismus, na který lákají krásy přírody a okolní památky, jimiž je Rakovnicko hojně obklopeno, a které nabízejí prostor k rekreaci. Poblíž Rakovníka se nachází například železniční muzeum, které je největší v rámci České republiky.

Kromě naučných stezek zde najdeme mnoho označených cest nejen pro pěší turisty, ale také pro milovníky jízdy na kole. Zdejší příroda a život ovlivnily řadu známých osobností, například spisovatele a novináře Otu Pavla a malíře Václava Rabase. Rakovník je také pojátkem se jménem Zikmunda Wintera.

Mezi nejvýznamnější historické památky patří na prvním místě hrad Křivoklát, dále zřícenina hradu Krakovec a Týřov. Přímo v Rakovníku se památek nachází nejvíce. Jedná se především o kostel sv. Bartoloměje z roku 1504, kostelík sv. Jiljí, zbytky opevnění města aj.

Kromě památek a chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko, s bohatými druhy rostlin i zvířat, patří mezi velké pozitivum především snadné dopravní spojení nejen s ostatními okresy, ale také s hlavním městem Praha. Díky rychlostní silnici, která okreselem prochází, se obyvatelům otevírají nové možnosti v cestování. (CZSO, 2015)

4.2 Zaměstnanost v rámci ČR

„K 30. 9. 2015 evidoval Úřad práce ČR (ÚP ČR) nejméně uchazečů o zaměstnání od března 2009 - celkem jich bylo 441 892. To je o 8 774 méně než v srpnu a o 87 206 méně než v září 2014. Z celkového počtu lidí bez práce bylo 424 269 dosažitelných uchazečů (jsou schopni okamžitě nastoupit do vhodného zaměstnání). Podíl nezaměstnaných osob klesl na 6 % (srpen 2015 – 6,2 %, září 2014 – 7,3 %). Nadále pokračuje růst počtu volných pracovních míst. Zaměstnavatelé jich nabízeli prostřednictvím ÚP ČR celkem 108 573 – nejvíce od prosince 2008. V mezinárodním srovnání se ČR drží dlouhodobě pod evropským průměrem. V srpnu měla jednu z nejnižších nezaměstnaností v Evropě. Aktuální výsledky dnes zveřejnil Úřad práce ČR.“ (ÚP ČR, Tisková zpráva)

4.3 Zaměstnanost na Rakovnicku

Ze statistik Českého statistického úřadu (veřejné databáze) k 30. 9. 2015 vyplývá, že celkový počet uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce Rakovník ve věku 15 – 64 let byl 2 060, z toho 2 031 dosažitelných (s možností okamžitého nástupu do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa). Zajímavý údaj je týkající se specifických skupin uchazečů o zaměstnání, kde jsou uvedeny ženy: 1 162, absolventi a mladiství: 133, osoby se zdravotním postižením (OZP): 473 a další skupiny, jako například uchazeči s podporou v zaměstnání apod., ale nejsou zde uvedeni muži. Dle údajů platných k 31. 12. 2014 bylo v tomto období evidováno více nezaměstnaných žen (1 401 = 7, 69 %). (CZSO, 2015)

Úřad práce Rakovník

Kontaktní pracoviště tohoto úřadu sídlí v centru města a spadá pod pobočku Středočeského kraje se sídlem v Příbrami. Budova má bezbariérový přístup. Toto pracoviště se zabývá nejen sledováním databáze a poskytováním informací o volných pracovních pozicích, ale také jejich aktualizací. Volná pracovní místa intenzivně vyhledává, vede evidenci, do které patří uchazeči o zaměstnání; mezi další pravomoci patří například možnost nezařazení anebo právě vyřazení uchazečů z již zmíněné evidence. Vyhledává také práci pro OZP.

Kromě oblasti zprostředkování zaměstnání se úřad práce také zabývá sociálními dávkami - konkrétně se jedná o jejich přiznání, žádosti o ně a rozhodování, dále dávkami pěstounské péče. (Internetová databáze firem) Kontaktní pracoviště Rakovník se také zabývá oblastí hmotné nouze, příspěvků na děti a dávkami pro OZP. (MPSV, 2015)

Statistiky

Ke dni 7. 11. 2015 se v databázi úřadu práce Rakovník vyskytovalo jedenáct nabídek zaměstnavatelů obsahujících čtyřicet devět volných míst pro OZP v tomto regionu. Jednalo se o pozice strážníků v obchodech a pracovníků ostražky (7 volných pozic), vrátných (6 volných pozic), pracovníků na úklid (2 volná místa), skladníků (7 volných míst), operátorů výroby (20 volných míst), švadlen (5 volných míst) a dále o pozice pomocných dělníků a pokladních. Vše převážně v Rakovníku, dále v Novém Strašecí, Praze a Rynholci. (MPSV, 2015)

Práce pro občany se zdravotním postižením

Lidé se zdravotním postižením (OZP) si shánějí práci čím dál tím hůře a to i přesto, že je pro ně práce více. Podle Lenky Černé, výkonné ředitelky inzertního webu a novin Annonce je viníkem nejen nezájem a neochota organizací v nabídce zkrácených úvazků, o které právě nejvíce OZP stojí, ale také vhodná pracovní místa, kterých je nedostatek. Dle aktuálních informací ÚP ČR počet OZP v celkovém počtu uchazečů stoupl na 13 %, minulý rok byl tento údaj ve výši 11, 3 %.

Podle generální ředitelky ÚP ČR Kateřiny Sadílkové není situace na trhu práce tak zlá. Celou situaci ovlivňuje také ekonomika, která vzrůstá. Vytváří se více pracovních míst, rekordní počet 108, 5 tisíc jich byl v září tohoto roku, kdy pro OZP jich bylo vhodných téměř 11 tisíc.

Zajímavým údajem je také fakt, že každý druhý OZP má zájem o práci na zkrácený úvazek. Což by se mohlo jevit jako problematické. Na trhu práce však existují firmy, které takovému uchazeči přímo vyhledávají. Jedná se o organizace hlídacích agentur – tato pozice je nejen nejčastější, ale také nejvíce poptávanou nabídkou mezi OZP. Neodráží se však od kvalifikace – je možným a dokonce velmi častým jevem setkání

se s OZP, která má vysokoškolské vzdělání a přesto pracuje na této pozici. Důvodem je hlavně nenalezení lepšího pracovního místa. (Annonce, Tisková zpráva)

Tabulka č. 1: Nejčastěji nabízené profese OZP

3 nejčastěji nabízené profese pro OZP	
Pracovník ostrahy/bezpečnostní agentury	17%
Prodavač, prodejce	9 %
Obchodní zástupce	6 %

Zdroj: inzeráty Annonce

Tabulka č. 2: Nejčastěji poptávané profese OZP

3 nejčastěji poptávané profese OZP	
Administrativní pracovník	17 %
Pracovník ostrahy/bezpečnostní agentury	8 %
Řidič nákladního automobilu	7 %

Zdroj: inzeráty Annonce

4.4 Vzdělávání OZP v Rakovníku

Vzděláváním OZP se v Rakovníku zabývá Praktická škola dvouletá, která je součástí základní a mateřské školy. Úplný název je Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník, příspěvková organizace.

Od počátku své existence (1957) se škola nazývala Zvláštní škola v Rakovníku, v této době měla jednu učebnu, ředitelnu, šatnu a třídu navštěvovalo jen 15 žáků. V roce 1968 měla škola již 6 tříd, v roce 2002 tříd 10. V této době se škola přestěhovala do nově postavené budovy, do roku 2010 byla několikrát přejmenována. Nynější název figuruje od února 2014. Pozici ředitele školy od roku 1957 vystřídali čtyři uchazeči, současný ředitel je na své pozici již 16 let.

Škola má svého Školního metodika prevence (prevence sociálně patologických jevů, spolupráce s třídními učiteli při jejich výskytu ve třídách apod.), zabývá se environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou a v neposlední řadě má své

Speciálně pedagogické centrum (komplexní odborná péče pro děti s postižením a usnadnění jejich integrace do společnosti).

Střední škola – praktická škola dvouletá nabízí obor vzdělání 78-62-C/02 a umožňuje tak vzdělání žákům, kteří mají středně těžké mentální postižení anebo mentální postižení lehčího charakteru v kombinaci s postižením dalším. Vzdělávat se zde mohou chlapci i dívky, podmínkou je ukončená docházka v základní škole speciální a základní škole praktické, která je povinná, dále zdravotní způsobilost a doporučení školského poradenského zařízení. Přijímací zkouška se nekoná.

Výuka se zabývá všeobecně vzdělávacími předměty, které jsou dané učebním plánem, dále je zaměřena na ruční práce – praní prádla, oděvů, jejich příprava, žehlení, mandlování apod. Absolventi školy se mohou uplatnit jako pomocníci v prádelnách a čistírnách oděvů, dále v oblasti sociální sféry (služby a péče), zdravotnictví a v neposlední řadě v chráněných dílnách a pracovištích. Studium je denní po dobu dvou let, ukončené závěrečnou zkouškou. (zsrako)

4.5 Chráněné dílny a organizace zaměstnávající OZP v regionu

Rakovník

V Rakovníku figuruje pouze jediná firma, která zaměstnává OZP, a to více než 50 %. Jedná se o firmu ASPO CZ s. r. o., která se zabývá tříděním, přepracováním materiálů, kontrolou kvality, kompletací, balením, dopravou zboží a mnohým dalším.

Co se týká chráněných dílen, přímo v Rakovníku nenajdeme žádnou. Existuje zde Domov Ráček o. p. s., který se stará o mládež a dospělé tělesně nebo mentálně postižené, ten však funguje jako denní stacionář. Nabízí práci v sociálně terapeutické dílně s kapacitou 23 uživatelů, kde se uchazeči mohou naučit novým dovednostem například ve tkání, práci s proutím a pedigem, tkaninou; vyrábí se zde mýdla, svíčky, šperky apod. Domov tímto poskytuje pravidelnou a dlouhodobou podporu v rámci zdokonalování a pracovních návyků a dovedností. Nejde o vytváření zisku ani zařazení uchazečů na pracovní trh, nýbrž o terapii sociálně pracovního charakteru. Výrobky OZP byly v minulosti především rozdávány sponzorům a partnerským organizacím, nově však slouží také k prodeji – Domov má svůj vlastní obchod (v centru města Rakovník). Dále Domov Ráček nabízí chráněné bydlení s kapacitou pro

4 uživatele – kteří se dostali do nepříznivé životní situace a nejsou schopni ji sami řešit. (Domov Ráček)

Velmi známý je Týdenní stacionář Dobromysl, který sídlí v Srbči a slouží pro osoby ve věku 16 – 80 let s chronickým onemocněním, kombinovaným postižením, mentálním a tělesným postižením a také pro seniory. Náplní stacionáře je ergoterapie (tiskařská dílna, malá dřevovýroba, práce s papírem apod.) a léčebná terapie (muzikou, jógou apod.). Pobyt ve stacionáři je placený. (Týdenní stacionář Dobromysl)

Chráněnou dílnu nalezneme v Novém Strašecí – Gatebo s. r. o., která se zaměřuje na vytváření pracovního uplatnění pro OZP, v současné době jich zaměstnává více jak 50 %. Vyrábí se zde ručně řezané svíce a dárkové předměty. Dále dílna poskytuje služby call centra a účetnictví, šití pracovních oděvů a praní prádla. Dílna má svůj e-shop. (Gatebo)

4.6 Vlastní šetření

Individuální rozhovory s žáky

Rozhovory pro zmapování vzdělání a následného uplatnění žáků s postižením na trhu práce byly provedeny dne 16. 11. 2015 ve velmi pěkném a příjemném prostředí školy v Rakovníku. Zaměřila jsem se na žáky ZŠ praktické a na žáky Praktické školy dvouleté (obě součástí jedné budovy), abych porovнала možnosti žáků s lehčími formami mentálního postižení a s těmi, jejichž mentální postižení je středně těžké, případně s kombinovanými vadami. Otázky byly kladeny žákům v jejich třídách. Snažila jsem se je pokládat tak, aby byly srozumitelné a aby bylo možné porovnání výsledků.

Rozhovory se žáky s lehkým mentálním postižením – ZŠ praktická

Žáci s tímto druhem postižení byli všichni schopni samostatně odpovídat na mnou připravené otázky, přesto jsem jejich počet na místě zredukovala, a to z důvodu studu žáků a podle mého názoru mírné neochoty odpovídat. Přisuzuji toto přítomnosti ostatních spolužáků a vyučujícího ve třídě, z části také jejich věku (15 let). Výběr byl poměrně jednoduchý, kapacita této třídy - 9. ročník - je deset žáků (šest chlapců a

čtyři dívky), z toho bylo přítomných šest, a to právě pouze chlapců. Každý rozhovor netrval déle než tři minuty, otázky jsem předčítala a sama zapisovala do připravených listů, které jsem následně zpracovala. Všem žákům jsem položila deset otázek, počet v původní přípravě byl o něco vyšší, ale jak jsem se již výše zmínila, aktuální situace vyžadovala z mého pohledu redukci. Zachovala jsem anonymitu žáků, proto v této práci uvádím pouze jejich věk a pohlaví.

Výsledky rozhovorů

Tabulka č. 3: Identifikační údaje o dotazovaných žácích - otázky 1 až 4

Pořadí	1. Věk	2. Pohlaví	3. Bydliště	4. Doprava do školy
1	15	muž	Rakovník	pěšky
2	15	muž	Nesuchyně	autobus
3	15	muž	Rakovník	pěšky
4	15	muž	Rakovník	pěšky
5	15	Muž	Rakovník	pěšky
6	15	Muž	Hořesedly	autobus

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na první čtyři otázky je patrné, že všichni žáci byli stejně staří a byli to muži. Ve 4 případech bydlí přímo v Rakovníku, zbylí dva dojíždí autobusem.

Otázka č. 5: Proč ses rozhodl/a pro studium na této škole?

- Většina dotazovaných se pro studium této školy nerozhodla sama, vyplynulo to z jejich rodinné situace a odborné anamnézy (posouzení psychologem a praktickým lékařem). V mnoha případech se jedná o návaznost na první stupeň této školy, u dvou žáků se jednalo o přechod z klasické základní školy (z důvodu nezvládnutí studia).

Otázka č. 6: Co od studia očekáváš?

- Tři žáci se shodli v tom, že očekávají dochození povinné školní docházky a následné pokračování na středních školách v učebních oborech. Jejich

odpověď by se dala formulovat přímo: „Jestli chci jednou dělat, co mě baví, musím někde školu dochodit“. Ambice pokračovat v studiu mají všichni dotazovaní. Jeden žák uvedl, že neočekává nic, že sem prostě chodí; zbylí dva nevěděli, jak na otázku odpovědět.

Otázka č. 7: Ve škole se ti líbí nejvíce/nejméně?

- Žáci zprvu nevěděli, jak na otázku odpovědět. Po uvedení příkladů se však téměř všichni shodli na tom, že se jim na škole nejvíce líbí vybavení, technika (interaktivní tabule apod.), spolužáci a kamarádi. V současné situaci se jim také nejvíce líbila nepřítomnost dívek. Naopak kdyby měli vybrat něco, co se jim nelíbí, nenašli by kromě ranního vstávání nic.

Otázka č. 8: Který předmět tě ve škole baví nejvíce/nejméně?

- U čtyř žáků se jako nejoblíbenější předmět objevila Výpočetní technika, jeden uvedl Matematiku a jeden Tělocvik. Nejnejoblíbenějším předměty byly pro pět žáků Dějepis současně s Chemií, jeden žák by mohl vyjmenovat celý rozvrh.

Otázka č. 9: Jaké je tvoje vysněné povolání?

- Dvakrát se objevilo povolání automechanika, ve stejném počtu elektrikář, jednou prodavač a jednou zahradník.

Otázka č. 10: Máš povědomí, jakým směrem se bude ubírat tvoje cesta po ukončení zdejší školní docházky (kam půjdeš dál, co tě čeká apod.)?

- Všichni dotazovaní žáci vědí, kam se budou po ukončení povinné školní docházky dále hlásit. Vzhledem ke svému postizení a poměrně vysokým ambicím se většina rozhoduje pro „H“ obory, a to na jiných školách (Praktická škola dvouletá, která na této škole navazuje, pro ně není určena). Jedná se o školy v Kladně (1), Jesenici (1), Rakovníku (2), Novém Strašecí (1) a Lounech (1). Nikdo z dotazovaných zatím neuvažuje nad vyšším vzděláním, z rozhovorů vyplynulo, že chtějí všichni co nejdříve pracovat a vydělávat si peníze.

Otázka č. 11: Jsou učitelé spravedliví/odborníci/poradí ti i v osobních problémech?

- Všichni dotazovaní se shodli, že učitelé jsou spravedliví, slovu odborník nejprve nerozuměli – po vysvětlení se shodli i v tomto směru. Mohou s nimi prý probírat i své osobní záležitosti, se kterými jim učitelé rádi poradí. Celkově mají z učitelů dobrý pocit, nejoblíbenější mají však svou třídní paní učitelku.

Rozhovory se žáky se středně těžkým až těžkým mentálním postižením –

Praktická škola dvouletá

Z rozhovorů s těmito žáky jsem byla zpočátku více nervózní já osobně, to se ale postupem času ukázalo jako neopodstatněné. Tito žáci byli velmi milí, vstřícní, ochotní a neustále se usmívali. Velmi jsem ocenila ochotu paní učitelky odvést pozornost žáků, kteří nebyli momentálně dotazovaní od těch, s nimiž jsem vedla rozhovor. V prostoru malé třídy to nebylo zcela proveditelné, ale i tak se atmosféra více uvolnila.

Rozhovory s těmito žáky probíhaly rovněž v jejich třídě za přítomnosti vyučující a ostatních spolužáků. Třída byla spojena pro první a druhý ročník. I zde byl patrný mírný stud, ochota však byla mnohem vyšší. Bylo vidět, že je to pro žáky nová situace, ale paní učitelka byla velmi ochotná a úzce se mnou spolupracovala, aby rozhovory proběhly v co největším klidu. Z počtu dvanácti žáků jich bylo přítomných sedm, rozhovory tedy proběhly se všemi. Pokud byly některé mé otázky pro žáky nesrozumitelné, pokusila jsem se je vysvětlit já nebo přítomná paní učitelka. Žákům byly položeny obdobné otázky jako žákům ZŠ praktické, jen jich bylo o dvě méně. Opět jsem je předčítala a odpovědi zapisovala do připravených listů pro následné vypracování. Byla rovněž zachována anonymita žáků.

Výsledky rozhovorů

Tabulka č. 4: Identifikační údaje o dotazovaných žácích - otázky 1 - 4

Pořadí	1. Věk	2. Pohlaví	3. Bydliště	4. Doprava do školy

1	20	žena	Rakovník	pěšky
2	16	žena	Rakovník	pěšky
3	18	muž	Rakovník	autem
4	25	muž	Rakovník	pěšky
5	16	žena	Rakovník	pěšky
6	17	muž	Rakovník	autem
7	25	muž	Rakovník	pěšky

Zdroj: vlastní šetření

- Z dotazovaných převažují muži, nejmladšímu respondentovi bylo 16 let, nejstarším dvěma 25 let. Všichni bydlí v Rakovníku, do školy dochází pěšky, dva využívají svezení s příbuznými.

Otázka č. 5: Proč ses rozhodl/a pro studium na této škole?

- Tato otázka byla pro žáky poměrně těžká, zprvu nevěděli, jak mají odpovědět. Později vyplynulo, že jsou na této škole proto, že vlastně jinou možnost neměli. Jejich postižení jim neumožňuje studium na jiné střední škole v Rakovníku. A dojíždět někam jinam? V tom nevidí smysl. V naprosté většině případů se jedná o návaznost ZŠ speciální, která je rovněž součástí školy.

Otázka č. 6: Co se ti na škole líbí nejvíce a co nejméně?

- Většina žáků se shodla v tom, že se jim na škole nejvíce líbí prostředí, vybavení tříd, mají rádi své kamarády i učitele, rádi něco prakticky vytvářejí (vaření, dílny apod.). Jako nejméně vyhovující nevedli nic.

Otázka č. 7: Čím chceš v budoucnu být (povolání)?

- Dva žáci uvedli povolání jako cukrář a zahradník, ostatní neměli o svém budoucím povolání představu, prý jsou takhle spokojení a rádi chodí do Ráčku (Domov Ráček, denní stacionář – viz výše), což jim stačí.

Otázka č. 8: Máš povědomí o své další cestě po ukončení studia (kam půjdeš, kde budeš hledat práci, jak se uplatníš na trhu práce...)?

- Z rozhovorů se zdálo, že žáci povědomí mají, někteří z nich mají dokonce ambice na své budoucí povolání. Ale i přesto, že vědí, kam se dále ubírat, byla patrná jakási spokojenost se stávající situací, kdy pobírají (od 18 let) invalidní důchod a zdokonalují se v chráněných dílnách, v případě Rakovníka v denním stacionáři Ráček.

Otázka č. 9: Jsou učitelé na této škole podle tebe spravedliví/odborníci ve svém oboru/dovedou poradit i s osobními problémy?

- Podle všech dotazovaných žáků jsou učitelé spravedliví, mají je rádi, navzájem si pomáhají, pořád se usmívají a neváhají jim kdykoliv pomoci.

Hlubkový rozhovor s učiteli školy

Realizace rozhovoru

Cílem hlubkového rozhovoru bylo zjistit, zda má pro učitele tato práce smysl, jak dostatečné mají o svých žácích povědomí a zda mají potřebné informace o tom, kam směřuje jejich další cesta po ukončení školní docházky - jak se tedy uplatní na trhu práce v rakovnickém regionu.

Hlubkový rozhovor jsem provedla u učitelů ZŠ praktické (odpovídal jeden respondent) a Praktické školy dvouleté (odpovídali dva respondenti) v období 2. – 16. 11. 2015. Pro rozhovor jsem použila připravené otázky, mezi kterými byly uzavřené, polootevřené, s možností výběru, ale také otázky s prostorem pro vlastní vyjádření. Některé otázky sloužily pouze jako informativní, jinými jsem se naopak snažila nalézt odpovědi k danému tématu mé práce. Vyučující odpověděli ochotně, stejně jako u rozhovorů se žáky, i zde zachovávám jejich anonymitu. Seznam otázek viz Příloha č. 1.

Výsledky rozhovoru

Tabulka č. 5: Jak dlouho se věnujete své profesi?

Ukazatel	Více než 10 let	7 – 9 let	4 – 6 let	Méně než 3 roky
Délka profese	1	1	1	0

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že každý oslovený respondent (učitel) se věnuje své profesi různou dobu. Dalo by se tedy přisuzovat, že každý z nich bude i v jiném věkovém rozpětí.

Tabulka č. 6: Co podle Vás práce s lidmi (žáky) s postižením obnáší?

Ukazatel	Pevné nervy	Chuť do práce	Obrněnost
Obnos práce	2	0	1

Zdroj: vlastní šetření

- Tato otázka nabízela otevřené odpovědi. Z tabulky je zřejmé, že učitelé nejčastěji jako obnos práce se žáky s postižením uvedli pevné nervy a obrněnost vůči jejich projevům, se kterými přicházejí z domova.

Tabulka č. 7: Jaká je délka Vaší praxe na zdejší škole?

Ukazatel	5	11	15
Čas (roky)	1	1	1

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že doba praxe na této škole se u každého učitele různí. Nemusí to však nutně znamenat, že se tímto různí i jejich zkušenosti.

Tabulka č. 8: Čím je pro Vás práce s lidmi (žáky) s postižením přínosná?

Ukazatel	Naplnění	Uspokojení	Poslání	Rád pomáhám	Někdo to dělat musí	Žádný
Přínos práce	2	2	3	2	0	0

Zdroj: vlastní šetření

- Odpovědi na tuto otázku ukazují, že se v některých z nich učitelé sešli a že pro mnohé je práce s postiženými žáky přínosná především v tom, že je

naplňuje a uspokojuje; všichni tři ji dokonce považují za své poslání. Naštěstí se neobjevily žádné odpovědi u možností „někdo to dělat musí“ a „žádný přínos“.

Tabulka č. 9: Má podle Vás práce s těmito lidmi (žáky) smysl?

Ukazatel	Ano	Ne
Smysl práce	3	0

Zdroj: vlastní šetření

- Z tabulky je zřejmé, že všechny oslovené učitele má práce s postiženými žáky smysl.

Tabulka č. 10: Máte možnost zúčastňovat se odborných školení, seminářů, kurzů... a rozvíjet tak nadále své vědomosti a dovednosti?

Ukazatel	Ano	Ne
Možnost účasti	3	0

Zdroj: vlastní šetření

- Velmi potěšující je fakt vyplývající z odpovědí, a to, že učitelé mají možnosti se neustále vzdělávat, zdokonalovat a to za podpory zaměstnavatele.

Tabulka č. 11: Co škola, kde pracujete, konkrétně žákům nabízí?

Ukazatel	Ukončené vzdělání	Indiv. a citlivý přístup	Možnost dalšího uplatnění	Nic	Ostatní
Nabídka školy	3	3	3	0	0

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na tuto otázku je zřejmá shoda vyučujících v tom, co škola žákům nabízí a to je ukončené středoškolské vzdělání, individuální a citlivý přístup k jejich potřebám a možnostem, dále možnost dalšího uplatnění (především studia a následného nalezení pracovního místa).

Tabulka č. 12: Jaká je kapacita tříd?

Ukazatel	Méně než 10	10 – 15	20 a více
Počet žáků	0	3	0

Zdroj: vlastní šetření

- Z uvedených odpovědí vyplývá, že kapacita tříd je v rozmezí 10 – 15 žáků.

Tabulka č. 13: Dokázali byste říci, jakým směrem se žáci po ukončení docházky dále ubírají?

Ukazatel	Libovolný	Pokračování ve studiu	Pobyt ve stacionáři	V invalidním důchodu
Směr cesty	2	2	1	2

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že se učitelé opět v několika z nich shodli – je možné, že každý uvedl více možností, což tato otázka svou otevřenou odpovědí nabízela.

Tabulka č. 14: Máte možnost zpětné vazby – jste se žáky i nadále v kontaktu?

Ukazatel	Ano	Náhodně	Ne
Zpětná vazba	3	0	0

Zdroj: vlastní šetření

- Na základě odpovědí u této otázky vyplývá, že všichni oslovení učitelé jsou se svými žáky po ukončení studia i nadále v kontaktu.

Tabulka č. 15: Spolupracuje škola s dalšími organizacemi, institucemi?

Ukazatel	Ano	Ne
Spolupráce	2	1

Zdroj: vlastní šetření

- Odpovědi na tuto otázku se mírně rozcházejí – dva učitelé uvedli, že škola spolupracuje s dalšími institucemi a organizacemi, jeden uvedl, že ne.

Tabulka č. 16: Se kterými?

Ukazatel	Domov Ráček	Nevím
Které organizace	2	1

Zdroj: vlastní šetření

- Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že jeden oslovený učitel nemá ponětí, se kterými organizacemi a institucemi škola dále spolupracuje.

4.7 Shrnutí

Shrnutí rozhovorů se žáky ZŠ praktická

Během rozhovorů se žáky 9. ročníku mě zpočátku mírně překvapil jejich stud, který se projevil i v ochotě (spíše neochotě) odpovídat. Velmi kladně hodnotím jejich touhu po dalším vzdělávání, i když podle slov paní učitelky si někteří nasazují laťku příliš vysoko. Najdou se mezi nimi dva, kteří si to mohou skutečně dovolit, ostatní však mají mírné obtíže v morálních zásadách a to především v docházce do vyučování.

Shrnutí rozhovorů se žáky Praktické školy dvouleté

Zpočátku pro mne bylo mírně překvapující věkové rozpětí těchto žáků (15 – 26 let), ale záhy jsem zjistila důvod. Dvouletá školní docházka se dá rozdělit na čtyři roky, v některých případech se jedná o dlouhodobé nemoci, v neposlední řadě je důvodem studia v pokročilejším věku možnost daná státem (do 26 let).

Co mne však překvapilo velmi, byly nízké ambice žáků po uplatnění na trhu práce po dokončení středního vzdělání a fakt, že jim vyhovuje jejich stávající situace a raději zůstávají na dávkách od státu a plánují pouze nadále docházet do Domova Ráček (již během studia tam docházejí dvakrát v týdnu). Toto mi následně potvrdila i paní učitelka. Vše je dáno mírou postižení, a jelikož jsou tito žáci postiženi středně těžce až těžce v mentální oblasti, případně mají kombinované vady, je pro ně uplatnění na trhu práce téměř nemožné.

Shrnutí rozhovoru s učiteli

Z rozhovorů vyplynulo, že učitelé o svých žácích povědomí mají, vědí, kam se budou hlásit na další studium (žáci ZŠ praktické), jsou připraveni jim poradit, povzbudit je, případně společně nalézt náhradní variantu. Pro naprostou většinu z nich jejich práce smysl má, což vidím jako velmi povzbudivé a pozitivní.

Větší uplatnění na trhu práce mají žáci s lehkým mentálním postižením (tedy ze ZŠ praktické), kteří se mohou hlásit k dalšímu studiu na středních školách v regionu a pro které nejsou podmínkou výběru tzv. „E“ obory. Podle učitelů záleží především na jejich pílí, pracovitosti, vytrvalosti a hlavně docházce. Velmi běžným jevem bývá, že si zaměstnavatelé po dobu praxe žáky monitorují a těm šikovným posléze nabídnou pracovní uplatnění ihned po skončení studia. Tato zpětná vazba se dostává učitelům.

Co se týká další zpětné vazby – v minulosti byli se žáky v kontaktu více. Ti navštěvovali své bývalé učitele přímo ve škole, po zavedení bezpečnostních opatření již však nejsou do školy pouštěni.

Z rozhovorů také vyplynulo, že škola spolupracuje především s Domovem Ráček, kam studenti docházejí již během svého studia a kam se s oblibou vrací i po ukončení školní docházky.

5 Závěry a doporučení

Cílem bakalářské práce bylo zmapování problematiky možnosti uplatnění osob se zdravotním postižením na trhu práce. V teoretické části jsem se zaměřila na uvedení informací, které umožňují lepší orientaci v dané problematice, na trh práce a zaměstnávání občanů se znevýhodněním dle zákoníku práce. V části praktické jsem popsala rakovnický region jako takový, představila Úřad práce a uvedla další statistiky; dále jsem pomocí hloubkových individuálních rozhovorů zjišťovala, jaké jsou možnosti uplatňování osob (žáků) na trhu práce v regionu Rakovník.

Zjistila jsem, že počty nezaměstnaných osob stále rostou a že situace pro zdravotně postižené občany v regionu Rakovník není příliš příznivá. V době mapování situace bylo více než 473 osob se zdravotním postižením nezaměstnaných a nabízených volných pracovních pozic jen 49. Zaměřila jsem se především na žáky Praktické školy (budoucí absolventy), abych zjistila, jaké mají povědomí o jejich následném uplatnění a jak velký je jejich zájem o toto uplatnění na trhu práce.

Rozhovory probíhaly se žáky ZŠ praktické, se žáky Praktické školy dvouleté, a také jejich učiteli. U obou typů žáků byl vidět značný rozdíl. V prvním případě se jednalo o žáky s velkým zájmem o další vzdělávání a následné uplatnění na trhu práce; v případě druhém tomu tak již nebylo. Vyplynulo, že žáci této školy jsou vesměs spokojeni se situací, ve které se nacházejí, netouží po dalším uplatnění, je pro ně vyhovující docházení do Domova Ráček a výše invalidního důchodu, který pobírají. Danou situaci přisuzují závažnosti postižení, které žákům brání v dalším rozvíjení a vzbuzuje u nich také strach z nových a nečekaných situací a s případnou neochotou zaměstnavatelů. Z rozhovorů s učiteli dále vyplynulo, že nemají potřebu žáky dále motivovat a povzbuzovat, což pro mne bylo zklamáním.

V rakovnickém regionu existují zaměstnavatelé, kteří mohou osobám se zdravotním postižením nabídnout práci. Mým doporučením by tedy bylo, aby byli žáci více informováni a motivováni ze strany učitelů. Dále bych doporučovala, aby škola více spolupracovala se zaměstnavateli, kteří by si pro své potencionální zaměstnance připravili informace, brožury, letáky apod., které by žákům byly ve škole rozdány.

6 Seznam použité literatury

- BUCHTOVÁ, B. a kol. *Nezaměstnanost – psychologický, ekonomický a sociální problém*. Grada Publishing a.s., Praha 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8
- FRIEDMANN, Z. *Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce*. Masarykova univerzita, Brno 2011. První vydání. 314 s. ISBN 978-80-210-5602-2
- KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*. KEY Publishing s.r.o., NOVOPRESS s.r.o., nám. Republiky, BRNO 2009. 158 s. ISBN 978-80-7418-022-4
- LEIBLOVÁ, Z. a kol. *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen*. Olomouc: Anag, 2005. 223s. ISBN 80-7364-277-9
- LIBERDOVÁ, E. *Možnosti pracovního uplatnění mladých lidí se zdravotním znevýhodněním: Teorie a praxe*. Eva Liberdová, 2010. 124 s. ISBN 978-80-251-2972-2
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Studijní texty, 6. Svazek, Praha 1994. 151 s. ISBN 80-901424-9-4
- NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Portál s. r. o., Praha 2009. 272 s. ISBN 978-80-7367-509-7
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido 2010. 3. přepracované a rozšířené vydání. 402 s. ISBN 978-80-7315-198-0
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Grada Publishing, a.s., Praha 2007. Vydání první. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3
- SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Portál, s. r. o., Praha 2010. Vydání první. 160 s. ISBN 978-80-7367-691-9

- ŠVARCOVÁ, J. *Ekonomie – stručný přehled*. Zlín, CEED, 2001. 273 s. ISBN 80-902552-5-6

Internetové zdroje

- Minimální mzda od ledna 2013. *Finance.cz* [online]. [cit. 26. 9. 2015]. Dostupné na <http://www.finance.cz/zpravy/finance/376804-minimalni-mzda-od-ledna-2013/>
- Informace o minimální mzdě od 1. 1. 2015. *MPSV*. [online]. [cit.: 26-9-2015]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/19457>
- Charakteristika okresu Rakovník [online]. *Český statistický úřad*. [cit. 2-11-2015]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_rakovnik
- Uchazeči o zaměstnání v evidenci úřadu práce a podíl nezaměstnaných osob. Veřejná databáze. *Český statistický úřad* [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31737&pvo=ZAM12D#w>
- Struktura uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce. Veřejná databáze. *Český statistický úřad*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&zo=N&pvo=ZAMD002&z=T&f=TABULKA&verze=-1&nahled=N&sp=N&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=all&c=v3__RP2015MP09DPPDM#w
- Tisková zpráva. *Úřad práce ČR*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/10/2015_10_08_tz_nezamestnanost_zari.pdf
- Pokles nezaměstnanosti. *MPSV*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://portal.mpsv.cz/upcr/aktuality>
- Tisková zpráva. Annonce. *MPSV*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/10/2015_10_19_tz_annonce_ozp.pdf
- *Internetová databáze firem*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.idatabaze.cz/firma/115202-urad-prace-rakovnik-zprostredkovani-zamestnani-socialni-sluzby/>

- Kontaktní pracoviště Rakovník. *MPSV*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/stc/kop/rakovnik>
- Hledání volných míst. *MPSV*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/vmjedno/vmrozsir?send=A&nprokoho=7&nokres=&n sort=2&ndny=30&dopravaObec=Rakovn%C3%ADk%2C+Rakovn%C3%ADk&dopravaMinut=30&dopravaKm=0>
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník, příspěvková organizace. *O škole*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.zsrako.cz/Oskole.aspx>
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník, příspěvková organizace. *Praktická škola dvouletá*. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.zsrako.cz/Oskole2.aspx#PraktickaSkolaDvouleta>
- Domov Ráček o. p. s., Rakovník. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.domovracek.cz/index.php?text=10>
- Týdenní stacionář Dobromysl. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.dobromysl.info/informace/tydenni-stacionar-dobromysl.html>
- Chráněná dílna Gatebo. [online]. [cit.: 7-11-2015]. Dostupné na: <http://www.gatebo.cz/content/10-o-spolecnosti>